

Šių metų Kauno bienalės tema – „Yra ir nėra – paminklo (ne)galimybės klausimas“ – itin jautri didelei daliai miestiečių ir miesto svečių. Bienalės metu gvildenami klausimai susiję ne tik su paminklų estetinė ir menine forma, bet ir – o gal net ir labiau – su klausimais, kuriuos kelia paminklai bei asmenys ir įvykiai, kuriuos paminklai įamžina.

Kartu su M. K. Čiurlionio dailės muziejaus socialinių projektų kuratore Rūta Klevaite kalbamės apie tai, kaip šios temos buvo vystytos socialinės įtraukties programos metu.

Sveiki. Gal galite plačiau papasakoti, kuo užsiimate M. K. Čiurlionio dailės muziejuje bei Kauno bienalės metu?

Kviečiu į muziejus žmones, kuriems dėl įvairių priežasčių sunkiau atvykti pas mus, kartu su kolegomis ieškome būdų kaip sukurti aplinką, edukacines programas, kad kuo įvairesnė auditorija turėtų galimybių įgauti muziejines patirtis. Draugaujame su intelekto negalią turinčių žmonių grupėmis iš įvairių centrų. Siekiame pritaikyti aplinką bei ekspozicijas, kad galėtų lankytis asmenys su fizine negalia. Taip pat kuriame specialias programas vaikams su autizmo sindromu, kviečiame visus apsilankyti „Muziejuje neregii“, kur eksponatai yra pažįstami juos liečiant.

Bienalės metu vyko edukaciniai užsiėmimai senjorų ir vaikų iš dienos centrų grupėms, asmenims su intelekto arba fizine negalia bei turintiems kitų specialiųjų poreikių. Taip pat buvo atkeliavusi vaikų su autizmo sindromu grupė. Ruošiamės susitikimui – nereginių žmonių susipažinimui su bienalės kūrinių miesto erdvėse.

Darbas su socialinę atskirtį patiriančių asmenų grupėmis reikalauja didelio kruopštumo ir atsakingumo, tad sukurti kokybišką užsiėmimą gali būti nemažas iššūkis. Sakykite, koku būdu jus parengėte savo programą?

Programos kūrimas yra kolektyvinis procesas. Susipažinusi su bienalės koncepcija bei ekspozicija tariuosi su savo bičiuliais, jų globėjais, mokytojais. Taip pat konsultavausi su Senjorų iniciatyvų centro vadove Edita Šatiene. Autizmo sindromą turintiems vaikams programos parengimui yra svarbios specialiosios žinios. Pasitarusi galėjau sukurti edukacijos planą - dėlionę iš skirtingų segmentų. Tačiau galutinis jos įgyvendinimas kiekvienu atveju priklausė nuo konkrečios žmonių grupės, jų poreikių.

Kviečiant grupes į edukacines programas susidūrėme ir su techninėmis kliūtimis – deja, bet ne visi fizinę negalią turinčių žmonių centrai turi specialų transportą. Taip pat ne visi muziejai pritaikyti apsilankymui su vežimėliais. Sprendimų ieškojome ir su muziejaus, ir su Bienalės kolegomis. Tai klausimai, kurie aktualūs ir svarbūs, juos turime spręsti visi kartu, skirdami lėšas bei pastangas, kad visi norintys galėtų atvykti ir susipažinti su ekspozicijomis.

Šių metų bienalės tema – „Yra ir nėra – paminklo (ne) galimybės klausimas“. Kaip bienalės keliame klausimai atsispindėjo užsiėmimų metu?

Visas edukacines programas pradėdavome pokalbiu – diskusija, klausimų kėlimu. Atsakymų ieškodavom parodoje apžiūrėdami kūrinius, o tada žaisdavom, fantazuodavom ar mėgindavom įgyvendinti asmeninius paminklų projektus.

Pagrindinės edukacijos kryptys ir tikslai buvo keli. Kalbėjomės kas yra praeitis ir paminklai – kam jie skirti, už kokius nuopelnus ar kokiems įvykiams paminėti jie statomi ir kodėl jie kartais nugriaunami, kokiose savo miesto erdvėse galima juos pamatyti. Kitas bienalės menininkų iškeltas galvosūkis – kokių paminklų mums reikia - skatino bandyti prisiminti ir suprasti, kas mums svarbu ir kam statytume paminklą bei aptarti iš kokių medžiagų jie gali būti kuriami.

Ruošiant senjorų ir vaikų edukacinę programą atliepiant parodų kontekstualumą bei nuorodą į tęstinumą ir procesų tvarumą laike ir atmintyje, organizavome susitikimų ciklą. Tai leido susipažinti tarpusavyje bei su eksponatais, pasidalinti mintimis ir idėjomis, o apmąsčius tęsti bendravimą toliau. Senjorai noriai pasakojo atsiminimus, patirtis, įtraukiant vaikus į įdomų pokalbį ir kūrybinį procesą. Aptarėm ir sunkius istorijos aspektus, dalijomės asmeninėmis įžvalgomis apie paminklus, bienalės kūrinių keliamus klausimus. Pažinties simboliu tapo pupos, kurias per pirmąjį susitikimą kiekvienas sodinome į panaudotus vienkartinis kavos puodelius, nešėmės namo ir daiginome iki kito susitikimo. Pupos sudygo, tikimės draugystės augaliukus puoselėti ir toliau!

Su visomis grupėmis ieškoti netradicinių įpaminklinimo sprendimo būdų skatino Julia Turbahn's ir Tal Alperstein's filmo "Monumentalise" („Įpaminklinimas“) peržiūra, po kurios mėgindavome formuoti paminklus iš savo kūnų. Edukacijų metu su įvairiomis grupėmis nutarėme, kad kurtume paminklus Kalėdų seneliui, pasaulio vaikams, mylimam katinui, tėčiui, Žalgirio mūšiui. Iš panaudotų maisto pakuočių, lego kaladėlių, gamtos radinukų su vaikais iš techninės kūrybos centro sukūrėm paminklus seneliui partizanui, mokyklai, gamtos grožio išsaugojimui, augintiniams ir netgi bažnyčiai su raketa! Su senjorais ir vaikais naudodami tekstilines medžiagas, kurias pasiūlė menininkė Paulina Kunevičiūtė sukūrėme paminklus Baltijos keliui, valstybės šimtmečiui paminėti.

Šiuolaikiniame mene stebėtojų reakcijos yra nemažiau svarbios negu pats kūrinys – kartais netgi svarbesnės, nes būtent kūrinio stebėtojas ir jo reakcija įprasmina menininko sukurtą kūrinį. Susitikimai vyko bienalės kontekstinės parodos erdvėse, kur daug dėmesio skiriama sovietmečio eros paminklams. Kokios buvo dalyvių reakcijos į šiuos kūrinius?

Dalyvių reakcija priklausė nuo jų amžiaus bei patirties ir, žinoma, ji buvo skirtinga.

Kai kurie vaikai ar jaunuoliai nežinojo kūrinių herojų – Vladimiro Lenino, Josifo Stalino asmenybių, įvykių, įtakojusių paminklų atsiradimą ir jų nugriovimą, tad kalbėjomės ir aiškinomės kartu, kokia šių istorijų reikšmė šiandien. Senjorai vaikų dienos centro vaikams galėjo papasakoti iš asmeninės patirties, susiejant su savo atsiminimais. Vienu atveju Leninas vaikystėje atrodęs kaip visų senelių senelis, nuo kurio prasidėjo žmonių istorija, o kito žmogaus atmintyje išlikusi istorija, kad tai tiesiog paprastas žmogelis, kurį išaukštino ir pastatė ant postamento kiti žmonės, kuriems reikėjo herojaus...

Vyresnių žmonių refleksija įvairi, susijusi su išgyvenimais, patirtimis – kartais skaudžiais, kartais nostalgikais ar linksmais. Kai kurios reakcijos buvo labai jautrios ir asmeniškų. Su kai kuriomis grupėmis aplankėme Tatzu Nishi kūrinį „Laisvė“. Tai sukėlė atsiminimų apie 8-ąjį dešimtmetį bangą, laikmetis tarsi atgijo su visomis viešo ir namų gyvenimo, buities detalėmis, istorijomis, asociacijomis. Gražus prisiminimas, kuriuo pasidalijo viena moteris buvo apie Laisvės postamento atstatymo iškilmes. Į šventę atvyko daugybė jos draugų ir giminių. Po paminklo atidengimo visi sugrįžo į svečius pas pasakotoją ir liko vakaroti. Didžiulė kompanija jautėsi pakiliai, džiugiai, visiems norėjosi būti, bendrauti ir jie visą laiką išbuvo mažutėje virtuvėlėje, kurioje tiek daug žmonių negalėtų tilpti...

Žmonės su intelekto negalia rado sau įdomių, artimų temų ir klausimų. Tarkim, su viena grupe per Emilijos Škarnulytės filmo „Aldona“ peržiūrą aptarėme, kodėl postamentai buvo tokie didingi – galbūt todėl, kad tokie dideli? O su grupe vaikų, turinčių judėjimo negalių kalbėjomės apie močiutės Aldonos regėjimo netektį... Vieno užsiėmimo metu su bičiuliais akies krašteliu pasižvalgėm, ką norėtumėm patirti praeities laikuose, kur norėtumėm pabandyti gyventi, jei turėtumėm laiko mašiną. Pasirodo, kai kam karaliaus Mindaugo laikai atrodo tokie kupini įdomybių, o kai kam pats geidžiamiausias laikas yra vaikystė, bendravimas su tėvais...

Šių metų bienalė liečia itin jautrias temas, susijusias su asmeniškais žmonių išgyvenimas ir kartais gana skaudžiomis patirtimis. Kokia jūsų nuomonė – ar reikėjo bienalei liestis prie šių temų? Gal būtų buvę geriau pasirinkti neutralesnę temą?

Klausimas – ko šių metų bienalė siekė pasirinkusi tokią temą? Ar tik sukelti diskusijas, ar kažko daugiau? Gal užtenka ir to, kad atgaivino atmintį, palietė gilesnius jos klodus? Bet kai atgimsta užslopinti, neišsakyti dalykai - kas toliau vyksta su visu tuo? Ką galima nuveikti visuomenėje vystant šiuos procesus toliau?

Visi šie klausimai rūpėjo visos bienalės metu. Ypač jie tapdavo aktualūs, kuomet diskusijose susitikdavo skirtingų kartų, tautų atstovai, jaunuoliai, atvykę iš skirtingų šalių. Viena mergina, savanorė, atlydėjusi vaikų dienos centro grupę, pasakojo, kad ji yra rusė, su tėvais gyvenanti Vokietijoje. Jos identiteto paieškoms reikšmės turi ir istorinės atminties klausimai, kurie kartais paliečia jautrias jai temas. Grupėje aptarėm, kad įpaminklinimas galėtų skelbti žmonių bendrystės ir pagarbos idėjas.

Senjorai patvirtino, kad tema įdomi, svarbi, reikšminga. Ir, manau, kad bienalės impulsai galėtų rasti sklaidą įvairiose diskusijose ir paieškose, kaip galime kartu ieškoti išeičių iš praeities skaudulių. Ir, be abejonės, praplėsti įamžinimo ir įpaminklinimo galimybes.